

زیارت عاشورا

یا غازیما امروز

اثبات اصالت زیارت عاشورا

با استناد به پیش از ۶۰ نسخه خطی از منابع این زیارت

سید مهدی محمودی

مؤسسه کتاب شناسی شیعه

بایمکاری آستان قدس حسینی، بخش پژوهش و مطالعات اسلامی

پژوهش های حدیثی

۱

شماره انتشار (چاپ اول): ۷۳

مسلسل انتشار: ۹۰

- سرشناسه : محمودی، سید مهدی، ۱۳۴۵.
- عنوان و نام پدیدآور : زیارت عاشورا از آغاز تا امروز؛ اثبات اصالت زیارت عاشورای مشهور با استناد به بیش از ۱۶۰ نسخه خطی از منابع این زیارت / تألیف سیدمهدی محمودی.
- مشخصات نشر : قم: مؤسسه کتاب شناسی شیعه، با همکاری آستان قدس حسینی، بخش پژوهش و مطالعات اسلامی، ۱۴۰۰.
- مشخصات ظاهری : ۴۸۰ ص.؛ مصور (رنگی).
- فروست : پژوهش های حدیثی؛ ۱، نشر مؤسسه کتاب شناسی شیعه؛ ۷۳. بخش پژوهش و مطالعات اسلامی؛ ۲۱۰؛ نشر آستان قدس حسینی؛ ۹۹۴.
- شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۷۰۰۳-۶۳-۲
- وضعیت فهرست نویسی : فیبا
- یادداشت : کتابنامه؛ ص. ۴۷۳ - ۴۸۰؛ همچنین به صورت زیرنویس.
- عنوان دیگر : اثبات اصالت زیارت عاشورای مشهور با استناد به بیش از ۱۶۰ نسخه خطی از منابع این زیارت.
- موضوع : زیارتنامه عاشورا -- نقد و تفسیر
Tenth of muharran prayer* -- Criticism, interpretation, etc.
زیارتنامه عاشورا -- نسخه های خطی
Tenth of muharran prayer* -- Manuscripts
- شناسه افزوده : مؤسسه کتاب شناسی شیعه
- شناسه افزوده : آستان قدس حسینی؛ بخش پژوهش و مطالعات اسلامی.
- رده بندی دیویی : BP۲۷۱/۶۰۴۲۲
- شماره کتاب شناسی ملی : ۸۷۳۲۶۱۲
- اطلاعات رکورد کتاب شناسی : فیبا

زیارت عاشورا

از آغاز تا امروز

تألیف: سید مهدی محمودی

ناشر: مؤسسه کتاب‌شناسی شیعه

بها همکاری آستان قدس حسینی: بخش پژوهش و مطالعات اسلامی

چاپ: ۱۲۸ / نوبت چاپ: اول؛ زمستان ۱۴۰۰ / شمارگان: ۱۰۰۰

همه حقوق برای مؤلف و ناشر محفوظ است. ©

نشر الکترونیکی اثر بدون اجازه کتبی از مؤلف و ناشر ممنوع است.

این کتاب با کاغذ حمایتی منتشر شده است.

Printed in the Islamic Republic of Iran

انتشارات کتاب‌شناسی شیعه، قم، ص: پ: ۹۱۶-۳۷۱۸۵ تلفن و نمابر: ۰۲۵-۳۸۸۰۲۲۱۲
فروشگاه مرکزی: قم، خیابان توحید، توحید ۷، شماره ۲۲، تلفن: ۰۲۵-۳۸۸۰۲۲۳۲
www.al-athar.ir | aLathar_ir | e-mail: info@al-athar.ir

سایر مراکز فروش: نمایشگاه دائمی کتاب «آستان قدس حسینی» به نشانی:

کربلای معلی، بین الحرمین، مقابل باب قاضی الحاجات.

فروشگاه‌های کتاب «انتشارات دلیل ما» به نشانی‌های زیر:

قم، خیابان معلم، مجتمع ناشران، طبقه B، واحد ۴۴، تلفن: ۰۲۵-۳۷۷۴۴۹۸۸

قم، خیابان صفائیه، روبه‌روی کوچه ۳۸، پلاک ۷۵۹، تلفن: ۰۲۵-۳۷۷۳۷۰۰۱

تهران، خیابان انقلاب، خیابان فخر رازی، نبش بن بست ری، پلاک ۶۱، تلفن: ۰۲۵-۶۶۴۴۱۴۱

مشهد، چهارراه شهدا، ضلع شمالی باغ نادری، کوچه شهید خوراکیان، مجتمع گنجینه کتاب.

طبقه اول، تلفن: ۰۵۱-۳۲۲۳۱۱۳-۵

۰۲۵-۳۸۸۰۲۲۳۲

فهرست مطالب

- تقریظ آیت الله العظمی آقای جاج شیخ لطف الله صافی گلپایگانی رحمته ۱۷
- دیباچه ۱۹
- اشکال به فقره پایانی زیارت عاشورا ۲۰
- تفکیک میان اشکال کنندگان ۲۰
- محور اصلی اشکال ۲۱
- پیشینه پاسخ ها به این اشکال ۲۱
- امتیاز این پژوهش ۲۲
- چکیده ای از مطالب این کتاب ۲۳
- چند نکته درباره این پژوهش ۲۴
- تقدیر و سپاسگزاری ۲۶
- مقدمه ۲۹
۱. منابع اصلی زیارت عاشورا ۳۰
۲. اعتبار سند زیارت عاشورا ۳۱
- خلاصه اعتبارسنجی زیارت عاشورا ۳۲
- علت عدم نقل زیارت عاشورا در کتب اربعه شیعه ۳۳

- ۳۴..... زیارت عاشورا، حدیث قدسی
- ۳۶..... تبیین حدیث قدسی بودن زیارت عاشورا
- ۳۷..... پاسخ به یک اشکال
- ۳۷..... برکات دنیوی و اخروی زیارت عاشورا

بخش نخست

رازداری و زیارت عاشورا

- ۴۱..... رازداری و زیارت عاشورا
- ۴۳..... چکیده‌ای از مطالب این بخش

فصل نخست

- ۴۵..... رازداری با محور عبارت‌هایی از زیارت عاشورا
- ۴۶..... ۱. مختصر مصباح‌المتهجد، نسخه ابن علقمی
- ۵۶..... ۲. مصباح‌المتهجد، نسخه جدیدی
- ۶۰..... ۳. مصباح‌المتهجد، نسخه حسن بن عباس
- ۶۴..... ۴. مصباح‌المتهجد، نسخه خواجه شیر احمد
- ۶۶..... ۵. مصباح‌المتهجد، نسخه گرگانی
- ۶۸..... ۶. مصباح‌المتهجد، نسخه کتابخانه آیت‌الله بروجردی رحمته‌الله
- ۷۱..... ۷. مصباح‌المتهجد، نسخه کتابخانه آستان قدس رضوی

فصل دوم

- ۷۵..... رازداری با حذف زیارت عاشورا از نسخه خطی
- ۷۶..... ۱. مختصر مصباح‌المتهجد، نسخه احمد تبریزی
- ۷۶..... تحلیل نسخه احمد تبریزی
- ۸۰..... ۲. مصباح‌المتهجد، نسخه حسینی کاظمی
- ۸۱..... تحلیل نسخه حسینی کاظمی

فصل سوم

- ۸۹..... رازداری با تعیین مصداق در فقرة پایانی زیارت عاشورا
- ۹۰..... ۱. مصباح‌المتهدجد، نسخه کتابخانه آیت الله مرعشی رحمته الله علیه (۱)
- ۹۲..... ۲. مصباح‌المتهدجد، نسخه کتابخانه آیت الله مرعشی رحمته الله علیه (۲)
- ۹۴..... ۳. مصباح‌المتهدجد، نسخه غیاث‌الدین استرآبادی
- ۹۶..... ۴. مختصر مصباح‌المتهدجد، نسخه کتابخانه مجلس
- ۹۸..... ۵. مصباح‌المتهدجد، نسخه محمد صالح نهاری
- ۱۰۰..... ۶. مصباح‌المتهدجد، نسخه فتح‌الله بن مسیح الله
- ۱۰۲..... ۷. مصباح‌المتهدجد، نسخه سنجر

فصل چهارم

- ۱۰۵..... رازداری کاتبان در زیارت عاشورا
- ۱۰۵..... اضطراب در کتابت
- ۱۰۷..... اشکال‌های مفهومی
- ۱۰۸..... ۱. مصباح‌المتهدجد، نسخه نصیر الملک و ...
- ۱۱۶..... ۲. مصباح‌المتهدجد، نسخه سید عبدالحمید
- ۱۱۸..... ۳. مختصر مصباح‌المتهدجد، نسخه کتابخانه آستان قدس رضوی
- ۱۲۰..... ۴. مختصر مصباح‌المتهدجد، نسخه موسوی زنجانی
- ۱۲۲..... ۵. مصباح‌المتهدجد، نسخه ملا محمد جعفر
- ۱۲۴..... ۶. ترجمه مصباح‌المتهدجد، نسخه کتابخانه آیت الله بروجردی رحمته الله علیه
- ۱۲۶..... ۷. مختصر مصباح‌المتهدجد، نسخه کتابخانه آیت الله مرعشی رحمته الله علیه
- ۱۲۸..... ۸. مختصر مصباح‌المتهدجد، نسخه محمد حسین خان
- ۱۳۰..... ۹. مختصر مصباح‌المتهدجد، نسخه مجتهدپور
- ۱۳۲..... ۱۰. مختصر مصباح‌المتهدجد، نسخه شاهرودی

فصل سوم

- رازداری با تعیین مصداق در فقهه پایانی زیارت عاشورا ۸۹
۱. مصباح‌المتهدجد، نسخه کتابخانه آیت‌الله مرعشی نقح (۱) ۹۰
۲. مصباح‌المتهدجد، نسخه کتابخانه آیت‌الله مرعشی نقح (۲) ۹۲
۳. مصباح‌المتهدجد، نسخه غیاث‌الدین استرآبادی ۹۴
۴. مختصر مصباح‌المتهدجد، نسخه کتابخانه مجلس ۹۶
۵. مصباح‌المتهدجد، نسخه محمد صالح نهاری ۹۸
۶. مصباح‌المتهدجد، نسخه فتح‌الله بن مسیح‌الله ۱۰۰
۷. مصباح‌المتهدجد، نسخه سنجر ۱۰۲

فصل چهارم

- رازداری کاتبان در زیارت عاشورا ۱۰۵
- اضطراب در کتابت ۱۰۵
- اشکال‌های مفهومی ۱۰۷
۱. مصباح‌المتهدجد، نسخه نصیر‌الملک و ۱۰۸
۲. مصباح‌المتهدجد، نسخه سید عبدالحی ۱۱۶
۳. مختصر مصباح‌المتهدجد، نسخه کتابخانه آستان قدس رضوی ۱۱۸
۴. مختصر مصباح‌المتهدجد، نسخه موسوی زنجانی ۱۲۰
۵. مصباح‌المتهدجد، نسخه ملا محمد جعفر ۱۲۲
۶. ترجمه مصباح‌المتهدجد، نسخه کتابخانه آیت‌الله بروجردی نقح ۱۲۴
۷. مختصر مصباح‌المتهدجد، نسخه کتابخانه آیت‌الله مرعشی نقح ۱۲۶
۸. مختصر مصباح‌المتهدجد، نسخه محمد حسین خان ۱۲۸
۹. مختصر مصباح‌المتهدجد، نسخه مجتهدپور ۱۳۰
۱۰. مختصر مصباح‌المتهدجد، نسخه شاهرودی ۱۳۲

فصل پنجم

- ۱۳۵..... رازداری عالمان در زیارت عاشورا
- ۱۳۶..... یادآوری مهم
- ۱۳۷..... ۱. رازداری شیخ طوسی رحمته الله علیه در مصباح المتهجد
- ۱۴۵..... اعتبار نسخه نقاش رازی
- ۱۴۵..... نقد کارشناسی نسخه نقاش رازی
- ۱۴۶..... خط سدیدالدین دوریستی رحمته الله علیه
- ۱۴۷..... مقایسه با نمونه خط سدیدالدین دوریستی رحمته الله علیه
- ۱۵۳..... تحلیل رازداری شیخ طوسی رحمته الله علیه در مصباح المتهجد
- ۱۵۴..... رازداری، دلیل حذف عبارت‌ها در مصباح المتهجد
- ۱۵۵..... الف. شواهد برونی برای رازداری شیخ طوسی رحمته الله علیه
- ۱۵۵..... دوره‌های زندگی شیخ طوسی رحمته الله علیه
- ۱۵۵..... ۱. دوره خراسان
- ۱۵۵..... ۲. دوره بغداد
- ۱۵۶..... ۳. دوره نجف
- ۱۵۶..... بررسی رازداری شیخ طوسی رحمته الله علیه در بغداد
- ۱۵۷..... زمانه شیخ طوسی رحمته الله علیه
- ۱۵۸..... درگیری‌ها میان اهل تسنن و شیعیان در بغداد
- ۱۵۹..... منابع مهم تاریخی برای این درگیری‌ها
- ۱۶۰..... دسته‌بندی گزارش درگیری‌های بغداد در دوران آل بویه
- ۱۶۰..... رویدادهای پیش از ورود شیخ طوسی رحمته الله علیه به بغداد
- ۱۶۳..... رویدادهای پس از ورود شیخ طوسی رحمته الله علیه به بغداد
- ۱۶۷..... علت مهاجرت شیخ طوسی رحمته الله علیه از بغداد به نجف اشرف
- ۱۶۹..... کتاب‌سوزی در بغداد

.....	زمان تألیف مصباح‌المتهدجد	۱۷۰
.....	۱. هم‌زمانی تألیف مصباح‌المتهدجد با مبسوط	۱۷۰
.....	۲. زمان تألیف تهذیب	۱۷۱
.....	۳. زمان تألیف نهاییه	۱۷۲
.....	۴. فاصله طولانی میان تألیف نهاییه و مبسوط	۱۷۲
.....	نتیجه‌گیری	۱۷۲
.....	ضرورت رازداری بیشتر در زمان تألیف مصباح‌المتهدجد	۱۷۳
.....	ضرورت تقیّه در مورد معاویه	۱۷۵
.....	ضرورت تقیّه از دیدگاه شیخ طوسی <small>رحمته‌الله</small>	۱۷۸
.....	رازداری و مدارای شیخ طوسی <small>رحمته‌الله</small>	۱۷۹
.....	۱. مجلس درس	۱۷۹
.....	۲. کرسی کلام	۱۸۰
.....	۳. آثار	۱۸۱
.....	شیخ الطائفه <small>رحمته‌الله</small> ، مدافع حریم تشیع	۱۸۲
.....	ب. شواهد درونی برای رازداری شیخ طوسی <small>رحمته‌الله</small>	۱۸۳
.....	۱. رازداری در مصباح‌المتهدجد در مورد معاویه	۱۸۳
.....	«موت» یزیدبن معاویه	۱۸۳
.....	نمونه‌ای از تصرف کاتبان در نسخه‌ها	۱۸۴
.....	«وفات» معاویه بن ابی سفیان!	۱۸۸
.....	تحلیل کاربرد واژه «موت» و «وفات» در مصباح‌المتهدجد	۱۹۰
.....	۲. گزینش از مساز الشیعه با تلخیص و تغییر	۱۹۱
.....	مقایسه مصباح‌المتهدجد با مساز الشیعه	۱۹۱
.....	تبدیل واژه «هلاک» به «موت» در مورد مرگ یزید	۱۹۳
.....	تبدیل واژه «هلاک» به «وفات» در مورد مرگ معاویه	۱۹۴

- ۱۹۴ کاربرد واژه‌های «وفات» و «هلاک» در آثار شیخ طوسی رحمته الله علیه
- ۱۹۵ دیدگاه راغب اصفهانی دربارهٔ واژهٔ «هلاک»
- ۱۹۶ نتیجه‌گیری از شواهد درونی
- ۱۹۹ نقل کامل زیارت عاشورا در نجف اشرف
- ۲۰۱ الف. زمینه‌های مناسب و نبود موانع در نجف اشرف
- ۲۰۱ ۱. نجف اشرف و کوفه، زیست‌گاه شیعیان
- ۲۰۲ ۲. مجلس درس شیخ طوسی رحمته الله علیه در نجف اشرف
- ۲۰۳ ۳. از بین رفتن موانع برای نقل کامل زیارت عاشورا
- ۲۰۵ ب. شواهد تألیف تحریر دوم مصباح‌المتهمجد در نجف اشرف
- ۲۰۵ ۱. متداول بودن تحریرهای متعدد در مصنفات پیشینیان
- ۲۰۶ نمونه‌های تحریرهای متعدد
- ۲۰۷ ۲. سخن سید ابن طاووس رحمته الله علیه
- ۲۱۰ جایگاه بلند سید ابن طاووس رحمته الله علیه
- ۲۱۰ تحلیل سخن سید ابن طاووس رحمته الله علیه
- ۲۱۱ سخنی شگفت!
- ۲۱۲ دیدگاه میرزا ابوالفضل طهرانی رحمته الله علیه
- ۲۱۳ دیدگاه شیخ محمد تقی شوشتری رحمته الله علیه
- ۲۱۴ ابهام و اشکال در آثار برخی پژوهش‌گران
- ۲۱۵ رمزگشایی از سخن سید ابن طاووس رحمته الله علیه
- ۲۱۸ ۳. نقل کامل زیارت عاشورا در مصباح صغیر
- ۲۱۹ ۴. انحصار شکل نخست تقیّه عالمان به مصباح کبیر
- ۲۱۹ ۵. ضرورت ادای یک رسالتِ خطیر
- ۲۲۱ ج. شواهد تألیف مختصر مصباح‌المتهمجد در نجف اشرف
- ۲۲۱ ۱. ترتیب منطقی تألیف مصباح صغیر پس از مصباح کبیر

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَصَلَّى اللَّهُ عَلَى خَيْرِ خَلْقِهِ مُحَمَّدٍ وَآلِهِ الطَّيِّبِينَ الطَّاهِرِينَ
وَلَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى أَعْدَائِهِمْ أَجْمَعِينَ مِنَ الْأُولَى وَالْآخِرِينَ

دیباچه

از دیدگاه شیعه، آیین اسلام، دو رکن مهم و بنیادین دارد: یکی تولی و دیگری تبری؛ یکی محبت به پیامبر و اهل بیت علیهم السلام و دیگری بغض و کینه دشمنان آن پاک سیرتان. ضرورت این دو اصل مهم، هم از دیدگاه عقل و هم از منظر نقل، آن چنان واضح و روشن است که با درنگی کوتاه در ساحه خرد و با مراجعه ای اندک به منابع اصیل اسلامی: آیات کریمه قرآن، روایات نبوی و سخنان اهل بیت علیهم السلام، جای هیچ تردیدی در آن باقی نمی ماند.

از جمله منابع بسیار مهم که این دو اصل را از دیرباز به شیعیان آموخته، زیارت نورانی عاشورا است. در این زیارت در فقره های متعددی، به برائت از دشمنان اهل بیت علیهم السلام تصریح شده است.

اشکال به فقره پایانی زیارت عاشورا

در سال‌های اخیر، افرادی در مورد فقره‌های پایانی زیارت عاشورا - که برخاسته از اصل مهم برائت است - اشکال‌هایی مطرح کرده‌اند. اینان بر این باورند که صد لعن انتهایی زیارت عاشورا و مشخصاً این عبارت: «اللَّهُمَّ خُصَّ أَنْتَ أَوْلَ ظَالِمٍ بِاللَّعْنِ مِنِّي...» یقیناً در کتاب مصباح‌المتهدجد کبیر شیخ طوسی رحمته الله علیه نبوده و از قرن دهم به تدریج وارد نسخه‌های این کتاب شده است. به باور آنان، در زیارت عاشورا تحریفی روی داده است.

تفکیک میان اشکال‌کنندگان

به نظر می‌رسد برخی دانشوران که این اشکال را مطرح و در وجود این فقره‌ها در زیارت عاشورا تردید کرده‌اند، در این موضوع تحقیق کافی نداشته‌اند و گرنه چنین سخنی را بیان نمی‌کردند؛ اما سوگمندانه بعضی دیگر که بدون پژوهش، وجود این فقره‌ها در زیارت عاشورا را انکار کرده‌اند، اصلاً برایشان مهم نیست که در این زیارت، عبارت‌های یادشده، با شد یا نباشد؛ مطلب مهم برای آنان این است که با ایجاد تردید در دلایل نقلی، «اهل تبری» را مورد اشکال و انکار قرار دهند؛ در حالی که لزوم تبری از ظالمان و دشمنان اهل بیت علیهم‌السلام مانند تولی آن اولیا و حجج الهی، از مهم‌ترین باورهای شیعه و مستند به آیات و روایات فراوان و معتبر است.

حقیقت این است که تولی و تبری لازم و ملزوم یکدیگرند. این مطلب وجدانی است که دوست داشتن شخصی، بدون دشمن داشتن دشمنان او، امکان ندارد. همچنین می‌دانیم که برائت از ظالمان، به فقره‌های پایانی زیارت عاشورا منحصر نمی‌شود. آری! زیارت عاشورا در کنار درخواست‌ها از ساحت قدسی ربوبی و همراه با اظهار محبت به پیامبر و اهل بیت علیهم‌السلام، از فقره‌های مشتمل بر اظهار برائت از دشمنان آن انوار پاک، آکنده است؛ از آغاز تا انجام.

